

CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

(NE)POZNATI DESNICA I KNJIŽEVNE
OSTAVŠTINE U BAŠTINSKOJ PERSPEKTIVI:
PRIMJERI DOBRE PRAKSE

Zbornik radova s Desničinih susreta 2021.

Desničini susreti, utemeljeni 1989., obnovljeni su 2005. na stotu obljetnicu rođenja pisca Vladana Desnice (Zadar, 17. rujna 1905. – Zagreb, 4. ožujka 1967.) kao zajednička inicijativa Programa znanstvenih rasprava *Desničini susreti* Centra za komparativnohistorijske i interkulturene studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (CKHIS), fakultetskog Odsjeka za kroatistiku, Hrvatskog društva pisaca i Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“. Održavaju se svake godine.

(...)
(iz uredničkog predgovora)

Uredili
DRAGO ROKSANDIĆ
VLATKA LEMIĆ

6.
UDRUGA „KULA JANKOVIĆA“ –
ISKUSTVA PRVIH ŠESNAEST GODINA
(2006. – 2022.)

Tatjana Škarić-Jurić

UDK:

Izvorni znanstveni članak

Sažetak: Kulturno dobro „Kula Stojana Jankovića i crkva sv. Đurđa“ u Islamu Grčkom privatno je vlasništvo potomaka književnika Vladana Desnice. Republika Hrvatska je od 2001. uložila znatna sredstva te je gotovo u cijelosti dovršena obnova objekata koji su tijekom Domovinskog rata zadobili znatna oštećenja. Slijedeći jasno izražene namjere prethodnih vlasnika, napose književnika Vladana Desnice, njegovi potomci kontinuirano ulažu velik trud kako bi to kulturno dobro dodatno oplemenili, oživjeli i otvorili za javnost. Od 2006. većina tih napora odvija se posredstvom udruge „Društvo za obnovu i revitalizaciju Kule Stojana Jankovića – Mostovi“, čiji su članovi uključeni u poslove u rasponu od usklađivanja aktivnosti građevinske obnove, preko održavanja parkovnih površina, do inicijativa koje su podignule prepoznatljivost Kule kao zajedničke kulturne baštine. Kula je u proteklih 16 godina izrasla u mjesto okupljanja i realizacije kreativnih vizija svih dobronamjernih osoba koje cijene ovaj objekt kao kulturnu baštinu prvenstveno srpske nacionalne manjine, ali i svih građana Hrvatske. Dosegnuta je razina lokalne, regionalne, nacionalne, pa i međunarodne vidljivosti i ugleda koje rese međunacionalna uključivost, otvorenost za suradnju, visoka znanstvena i umjetnička kvaliteta te društvena relevantnost programa koji se u Kuli provode. Tomu svjedoči čitav niz projekata na temelju kojih su dobivena sredstva za revitalizacijske programe usporediva s onima uložanima u građevinsku obnovu.

Ključne riječi: kulturno dobro, civilno društvo, volonterski rad, kultura u provinciji, terenska nastava, zagovaračka praksa, kulturni turizam, Islam Grčki

U spomen na dr. sc. Uroša Desnicu, prvog i najdražeg predsjednika ove Udruge i autora kontinuirano ažuriranih verzija (posljednja: 6. prosinca 2019.) internog dokumenta „Strateški plan obnove, revitalizacije i samoodrživosti Kule Stojana Jankovića“, na kojem se ovaj tekst velikim dijelom i temelji.

I. UDRUGA „KULA JANKOVIĆA“: TEME, PROJEKTI, SURADNICI

Udruga „Društvo za obnovu i revitalizaciju Kule Stojana Jankovića – Mostovi“ (službeni kratki naziv: „Kula Jankovića“; ovdje: Udruga) utemeljena je 2006. s dvama glavnim ciljevima definiranim u samom nazivu. Uz privolu Ministarstva kulture i medija RH, Udruga od 2009. sudjeluje u realizaciji namjenskih sredstava koja su dobivena za obnovu kompleksa Kule Jankovića (dalje: Kula) te prati i usklađuje provođenje svih faza radova, uz stalan nadzor nadležnog Konzervatorskog odjela u Zadru. Tu svoju misiju Udruga provodi dogovaranjem optimalnog projekta građevinske obnove, nalaženjem kvalitetnog ovlaštenog izvođača radova, građevinskog nadzora te izvršitelja postupaka javne nabave radova.

Polazeći od uvjerenja da obnova kulturne baštine ima puni smisao tek ako je prati i primjerena revitalizacija, Udruga inicira i sudjeluje u brojnim aktivnostima u Kuli, bilo kao partner ili kao predlagač, a uvijek kao (su)izvođač programa u Kuli. Već od prvog velikog okupljanja – organiziranog povodom obilježavanja stote godišnjice rođenja književnika Vladana Desnice (2005.) – u Kuli Jankovića počeo se odvijati niz svakogodišnjih aktivnosti (znanstveno-stručni skup *Desničini susreti*, međunarodni volonterski kampovi i ljetne škole te niz drugih prigodnih aktivnosti), a od 2012. kreće prava lavina projekata i aktivnosti (potonjih preko 60). Među projektima posebno ističemo sljedećih dvanaest:

NACIONALNI PROJEKTI

1. „Nastavak obnove sklopa Kula Stojana Jankovića“ (2002. –); Ministarstvo kulture i medija RH; predlagač: dr. sc. Uroš Desnica; provoditelj: Udruga
2. „Obnova prizemlja tradicijske građevine ‘Kotarina’ u Kuli Stojana Jankovića“ (2011. – 2012.); Ministarstvo turizma RH (program „Baština u turizmu“); predlagač: dr. sc. Tatjana Škarić-Jurić; provoditelj: Udruga
3. Obnova pokretne kulturne baštine Kule Stojana Jankovića: „Restauracija i konzervacija tri slike iz fundusa Kule (18.-19 st.)“ (2013.); Ministarstvo kulture i medija RH; predlagač: dr. sc. Ksenija Škarić; provoditelj: Udruga
4. „Međunarodni sveučilišni centar u Islamu Grčkom i mediteranska akademska zajednica: razvoj i perspektive“ (2012. – 2013.); Fond za razvoj Sveučilišta u Zagrebu; predlagač i provoditelj: četiri sastavnice Sveučilišta u Zagrebu Filozofski fakultet (nositelj), Arhitektonski, Geodetski i Agronomski fakultet; voditelj projekta: prof. dr. sc. Drago Roksančić. Udruga je sudjelovala aktivnošću glavnog vanjskog suradnika dr. sc. Uroša Desnice
5. „Duga iznad Kule“ (2015. i 2016.); Ministarstvo kulture i medija RH; predlagači: dr. sc. Dunja Ida Desnica Franković i dr. sc. Uroš Desnica; provoditelj: Udruga
6. „Dani Kule“ (2011. –); Zadarska županija, Grad Benkovac, SNV, VSNM Grada Zagreba, VSNM Grada Zadra i VSNM Zadarske županije; predlagači: dr. sc. Tatjana Škarić-Jurić i dr. sc. Uroš Desnica; provoditelj: Udruga.

MEĐUNARODNI PROJEKTI

1. „Old Castle – New Bridges“ („Stara kula – novi mostovi“); EU projekt (2008. – 2009.); predlagač i glavni nositelj: Centar za mirovne studije
2. „Old Castle – More Bridges“ („Stara kula – još mostova“); EU projekt (2010. – 2011.); predlagač i glavni nositelj: Centar za mirovne studije
3. „Re-opening of the Jankovic Castle to the Public“ („Ponovno otvaranje Kule Jankovića za javnost“); „Tourism Cares Grant“ (2011. – 2012.); predlagač: dr. sc. Uroš Desnica; provoditelj: Udruga
4. „Mainstreaming Human Rights in Areas of Special State Concern in Croatia“ („Naglašavanje ljudskih prava u područjima od posebnog državnog interesa u Hrvatskoj“); EU projekt (2012. – 2013.); predlagač i glavni nositelj: Centar za mirovne studije (uz 5 partnera)
5. „Jankovic Castle: Historic Site, Generating Sustainable Development of the Ravni Kotari Region“ („Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara“); EU projekt (2012. – 2014.); predlagač i provoditelj: Sveučilište u Zagrebu (uz 6 partnera); voditelj projekta: prof. dr. sc. Drago Roksandić
6. „Dragulj dalmatinskog pravoslavlja – ikone iz fundusa obitelji Desnica“; Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije (2021.); predlagači: dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić i dr. sc. Ksenija Škarić; provoditelj: Udruga.

Analiza dobivenih projekata pokazuje raznovrsnost tema: Kula kao pokretač razvoja regije, Kula kao paradigma međunacionalne pomirbe i socijalnog sklada, Kula kao turistički zanimljivo kulturno dobro, Kula kao mjesto edukacije mladih, mjesto kulturnih, razvojnih i turističkih sadržaja, a prvenstveno mjesto uključivanja i okupljanja!

Također je vidljiva i raznolikost investitora. U projektima obnove nepokretne i pokretne kulturne baštine Kule Stojana Jankovića najveći je i stalni investitor Ministarstvo kulture i medija RH (te jednokratno Vlada RH). Međutim, određeni zahvati učinjeni su i zahvaljujući potporama Ministarstva turizma RH, EU fondova, američke zaklade *Tourism Cares*, ali i investicijama te uloženom radnom angažmanu vlasnika Kule. Na samom početku provedbe građevinskih zahvata od velikog značenja bila je pomoć mladih volontera u raščišćavanju ruševina, a ovaj posao odvijao se tijekom nekoliko uzastopnih godina u obliku volonterskih kampova. Dugogodišnju podršku izgradnji Kule davali su kontinuirano g. Miljenko Domijan (konzervator i povjesničar umjetnosti koji se o Kuli skrbio s pozicije glavnog konzervatora RH, a prije toga ravnatelja Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zadru) i gđa Lepa Petri (diplomirana inženjerka arhitekture, koja je u ime nadležnog Konzervatorskog odjela u Zadru iznimno stručno, a u punoj suradnji s vlasnicima, godinama vodila građevinsku obnovu Kule).

Revitalizacijskim su aktivnostima ili znatniju ili višekratnu potporu davali: Ministarstvo kulture i medija RH, Sveučilište u Zagrebu, EU fondovi (različite agencije), Zadarska županija, Grad Benkovac, Srpsko narodno vijeće (SNV), VSNM Grada Zagreba, VSNM Grada Zadra, VSNM Zadarske županije, Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta“, Turistička zajed-

Sl. 1. Ulaz u „Salu“ 17. rujna 2005.
(foto: Ivan Ivičević-Bakulić)

ka organizacija Teatro VeRRdi (Juraj Aras – ravnatelj, redatelj, tehničar, glumac), Zavičajni muzej u Benkovcu (Marin Ćurković, ravnatelj), Kazališna udruga Knezovi i serdari Posedarski (Boris Magaš – voditelj, redatelj, autor tekstova). No, tu su i mnogi drugi: Sveučilište u Zadru, Narodni muzej u Zadru, vokalni ansamblu KUD Kamen iz Benkovca i FIGE iz Zadra, udruga Volonterski centar Zagreb, Dragodid i Vljajter-Ego te mnoštvo drugih dragih suradnika.

nica Zadarske županije, Turistička zajednica Ravni kotari, Turistička zajednica Općine Posedarje te brojni drugi manji donatori (od kojih su neki svoj prilog dali besplatnim sudjelovanjem u određenim aktivnostima – donacijom programa, tehničke podrške, sezonskim uređenjem parkovnih površina). Treba istaknuti i program javnih radova Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u sklopu kojeg je Udruga u 2016. imala 6 mjeseci zaposlenika koji je radio na obnovi i održavanju parkovnih površina Kule.

Među dugogodišnjim suradnicima u izvedbi programa moramo istaknuti Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (najistaknutije suradnike poimence spominjemo, a ovdje to je najzaslužniji među njima – profesor Drago Roksandić – idejni začetnik velikog dijela revitalizacijskih aktivnosti), potom Centar za mirovne studije (naročito Petra Jurlina i Mirjana Mikić Zeitoun), umjetnič-

2. *DANI KULE*

Navedenim projektima i revitalizacijskim aktivnostima počeli su se razotkrivati potencijali koje Kula Stojana Jankovića, kao područje značajnog kulturno-povijesnog i prirodnog nasljeđa, ima za razvitak regije u kojoj se nalazi. Udruga usmjerava i posebno podržava aktivnosti koje se odvijaju u Kuli u nekoliko područja.

Kula kao:

- mjesto za provođenje akademskih aktivnosti (znanstvene, stručne, nastavne, uključujući terenska istraživanja i stručne prakse za studente)
- centar zavičajne kulturne baštine (muzejska funkcija)
- prikladno mjesto za održavanje različitih manifestacija važnih za lokalno stanovništvo
- lokalni centar aktivnosti koje su u funkciji održivog razvoja lokalne zajednice, uključujući i turizam
- centar za interkulturalizam.

Udruga ima „pomoćnu“ ulogu u akademskim aktivnostima, koje su u dosadašnjem razdoblju provodile ustrojbene jedinice Sveučilišta u Zagrebu, naročito Filozofski fakultet istog Sveučilišta. Aktivnostima u sklopu funkcije Kule kao centra za interkulturalizam, znanstvenu podlogu i težinu od samih početaka davao je prof. dr. sc. Drago Roksandić sa suradnicima, koji je kreator vizije i nositelj aktivnosti usmjerenih upravo u ovom pravcu (spomenimo samo dvije njegove uloge: one inicijatora i voditelja znanstveno-stručnog skupa *Desničini susreti* te Centra za komparativno-historijske i interkulturalne studije). Za primijenjeni aspekt ovih sadržaja godinama je bio zadužen Centar za mirovne studije (CMS) koji je proveo niz iznimno uspješnih radionica („Mlada MIRamiDA“, „Artist in Exile“) i festivala (filmski „Zimsko ljetovanje“, književni „Festival kulture i snova“). Praktični aspekti muzejske funkcije još su uvijek pod paskom vlasnika kompleksa, koji se brinu o postavu izložbi (što uključuje i brigu za uređenje prostorija), a ujedno su i glavni kustosi izložbi (tijekom tri ljetna mjeseca kontinuirano su na raspolaganju posjetiteljima koje primaju i pružaju im vodstvo kroz objekt te, prema potrebi, daju tumačenja na nekoliko stranih jezika). Međutim, Udruga je na sebe preuzela brigu za preostale dvije uloge Kule koje su osobito važne za lokalnu zajednicu: provođenje aktivnosti koje su u funkciji njezina održivog razvoja te organizaciju manifestacija.

Kao središnja manifestacija koja objedinjuje obje ove funkcije isprofilirali su se *Dani Kule*. Oni se od 2011. redovito održavaju u srcu ljeta. Obično je to vikend uoči Ilinja (2. kolovoza), kada se u Islamu Grčkom i Kašiću okuplja najveći broj (bivših) mještana i njihovih gostiju kako bi obilježili blagdan sv. Ilije, zaštitnika ovih sela. Uz raznolik program koji se obično odvija tijekom dva dana, manifestacija uvijek uključuje obilazak obnovljenih dijelova Kule Jankovića u vidu vođenih tura ili slobodnih razgledanja. Osim „Stare kuhinje“ i „Sale“ s izložbama, to uključuje penjanje na „Kulu“ (vidikovac), obilazak „Tamnice“ i „Samice“, „Male“ i „Velike avlije“, šetnju do izvora „Klokotuša“, ribnjaka („Peškera“) i barem dijela lijepog parka te do romaničke crkvice sv. Đurđa.

Interes za posjet Kuli nastavlja se i nakon službenih dana manifestacije jer bi se mnogi zainteresirali doznajući za mogućnost posjeta (kad su vidjeli/čuli neki od priloga na TV-u ili radiju, odnosno pročitali vijest ili članak u novinama). Tako uz brojne posjetitelje iz bliže i dalje okolice, uključujući i Zadar, dolaze i turisti iz susjednih država, EU-a, SAD-a, Kanade, Australije, a najčešće su to gosti lokalnog stanovništva koje bi oni doveli sa sobom. Svakogodišnji velik interes za ovu manifestaciju samo potvrđuje koliko je Kula Jankovića dobar primjer potencijala objekata kulturne baštine za turistički, ekonomski i društveni razvoj uže i šire regije.

Ova manifestacija namijenjena je u prvom redu lokalnom stanovništvu, a osmišljena je s ciljem osvješćivanja zajedničkih kulturnih i povijesnih vrijednosti koje dijele ljudi obiju konfesija u istom zemljopisnom arealu, a među koje je nedavni rat unio toliko međusobnog nepovjerenja. S ličnostima poput Stojana Jankovića i Vladana Desnice, Kula Jankovića predstavlja upravo paradigmatičko zajedničko kulturno nasljeđe. Umjesto na temelju verbalnog uvjerenja, koje bi svakako nailazilo na otpor uslijed nedovoljno prorađenih ratnih trauma, ova manifestacija njeguje koncept prezentacije zajedničke kulturne baštine na konkretnim primjerima, gdje to svim sudionicima bude očigledno. Ovaj aspekt možda najbolje ilustrira prigodni članak iz jednog dnevnog lista s tekstom već na naslovnici lista: „Obnovom Kule do obnove povjerenja između Hrvata i Srba“ (2012.).

3. KOJE SU TO REVITALIZACIJSKE AKTIVNOSTI?

Revitalizacijske aktivnosti – koje su se u velikoj mjeri odvijale u sklopu *Dana Kule* – tematski se mogu smjestiti u sljedeće kategorije: kulturne aktivnosti, akademske aktivnosti, aktivnosti u zajednici.

3. I. KULTURNE AKTIVNOSTI

Prvi „dolazak u Kulu“ javnosti odigrao se 17. rujna 2005., u nadrealističkom okruženju gotovo sasvim razvaljenog kompleksa, razrušenih i napuštenih okolnih sela. To je bio skup organiziran povodom obilježavanja 100. godišnjice rođenja Vladana Desnice, uz prisutnost niza ličnosti iz kulturnog i javnog života. Fotografije snimljene tog dana i sada služe kao referentna točka početnog stanja: onog prije građevinske obnove, kao i one parka, ali i kao zabilježba prvog revitalizacijskog događanja *in situ*.

No, sedam godina kasnije svjedočimo službenom otvorenju povijesne jezgre Kule za javnost! Za svečano otvorenje (25. srpnja 2012.) upriličena su prva dva izložbena postava. Etnografska zbirka izložena je u prostoriji „Stara kuhinja“ i to je ujedno prva od zbirki koja se vratila u Kulu te je njezin prvi stalni izložbeni postav. Druga izložba, naslovljena „Ususret obnovljenoj Kuli“, smještena je u prostoriji „Sala“ (sastojala se od 20-ak postera B1 formata, s predratnim fotografijama vanjskih i unutarnjih prostora kompleksa Kule te njezinih zbirki). Ovim su ujedno predstavljene dvije novoobnovljene prostorije koje će i nadalje biti glavni izložbeni prostori povijesne jezgre Kule. „Stara kuhinja“ obnovljena je zahvaljujući donaciji američke zaklade *Tourism Cares* (napravljena je hidroizolacija, novi svjetlarnik koji štiti prostoriju od prokišnjanja, u prostoriju je uvedena struja, zidovi su sanirani i obojeni, napravljena su nova vrata prema fotografijama starih), vraćeni su artefakti koji su i prije Domovinskog rata ondje bili te su (prema fotografskom zapisu) postavljeni onako kako ih je bio posložio književnik Vladan Desnica sredinom 1950-ih, kad je taj dio kompleksa odlučio napraviti dostupnim za posjetitelje. „Sala“ – novoobnovljena dvorana površine preko 50 m² – također je profunkcionirala kao prostor koji će u narednim godinama nositi i galerijsku funkciju i ujedno biti glavnom dvoranom za sva okupljanja (predavanja, okrugli stolovi, radionice, koncerti i sl.).

3. 1. 1. Muzejsko-izložbena

U „Sali“, kao glavnom galerijskom prostoru Kule, nakon otvorenja 2012. izmjenjuju se izložbe: izložba fotografija „Kula Jankovića – jučer, danas, sutra...“ te postavljanje u prostoriju „Škriterij“ pronađene i obnovljene biste Sime Matavulja, rad kipara Grge Antunca (2013.); „Tri novorestaurirane slike iz fundusa Kule“ uz predavanja Damire Tolić i dr. sc. Ksenije Škarić (2014.). Naredne godine u „Sali“ je kao dio stalnog postava svečano izložena restaurirana slika Stojana Jankovića (ulje na platnu, autora F. Salghetti-Drioli) koja je vraćena u Kulu nakon dva desetljeća izbivanja, a njezino je svečano otkrivanje prigodnim govorom uvećao Miljenko Domijan (2015.). Izložba „Vladan Desnica, Zadrinanin i naje-

minentniji stanovnik Kule“ postavljena je 2016. kao najava velike izložbe „Vladan Desnica i Desničini susreti“ (autori: prof. dr. sc. Drago Roksandić i dr. sc. Ivana Cvijović Javorina), koja je u Kulu postavljena 2017., kada je izbor najvažnijih panoa izložbenih postava „Usret obnovljenoj Kuli“ i „Kula Jankovića – jučer, danas, sutra...“ trajnije postavljen u prostoriju „Škrtorij“ (prizemna etaža „Stare kuće“, obnovljena sufinanciranjem iz EU sredstava). U okviru obilježavanja 50 godina od smrti velikog pisca (2017.) pod nazivom „Vladan Desnica – piščev studio“ napravljena je instalacija nekih njegovih osobnih predmeta kojima se koristio prilikom svojega knjiženog stvaranja, a iste je godine u „Staroj kući“ izloženo osam originalnih crteža – portreta Vladana Desnice – radova niza umjetnika, piščevih suvremenika (postav: dr. sc. Ksenija Škarić). Godine 2018. u „Sali“ je postavljena izložba fotografija Miljenka Domijana „Bukovačka priča 1984.“ (postav i predstavljanje izložbe: dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić i Miljenko Domijan), dok je naredne godine u „Sali“ postavljena trajnija izložba portreta (ulja na platnu) i grafika pod naslovom „Čuvari Kule Jankovića“ (2019.), koja uključuje dio umjetničkih djela vraćenih u Hrvatsku 2015. i dijelove vrijedne ostavštine koju je 2018. „obrovačka“ grana porodice Desnica donirala budućem muzeju u Kuli Jankovića (postav: dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić). Izložba „Ikone Kule Jankovića“, postavljena u crkvi sv. Đurđa, predstavlja izbor kvalitetnih reprodukcija ikona Kule u prirodnoj veličini (2020. i 2021.). Dio zbirke nastao je u italo-kretnim radionicama (16. – 18. stoljeće), a dio su barokne ikone lokalne ikonopisne škole (18. stoljeće). Ikone su dio fundusa Kule Jankovića koje su dijelom u sklopu povrata kulturno-umjetničkog blaga vraćene u Hrvatsku 2015. te nisu bile izložene u Kuli Jankovića od 1990. Izložbeni postav napravili su dr. sc. Ksenija Škarić, Igor Šuljić i Rade Žerjavić, a u izboru ikona sudjelovale su i dr. sc. Jelena Ivičević Desnica, dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić i mr. sc. Olga Škarić. Uz izložbu originalnih ikona „Dragulj dalmatinskog pravoslavlja – ikone iz fundusa obitelji Desnica“ (2022.), u pripremi je katalog u kojem će se uz fotografije ikona nalaziti tekstovi najkompetentnijih stručnjaka za ovu temu: dr. sc. Zoraide Demori Staničić, povjesničarke umjetnosti specijalizirane za ikone na području Dalmacije, i Milorada Savića, povjesničara umjetnosti koji je kataloški obradio cjelokupnu ostavštinu Kule i istražio arhive porodice Janković-Desnica, a zasebno se bavio i zbirkom ikona te je zaslužan i za nekoliko atribucija.

3. 1. 2. Glazbena

U okviru *Dana Kule* u više navrata upriličeni su nastupi folklornih grupa iz Bukovice i Ravnih kotara (2013., 2014., 2015., 2018.), među kojima je redovitim gostom bio KUD Kamen iz okolice Benkovca. No, bilo je tu i drugih izvođača, primjerice, u sklopu programa „Večer folklor na Gumnu – tradicijska glazba Bukovice i Ravnih kotara“ nastupio je KUD Sv. Mihovil (Galovac) i KUD Žegar (Bogatnik), uz nastup koji je upriličio Obrad Milić – Ošo, svirač na diplama bez mješine (2015.).

Njegovanje tradicije sviranja na starim instrumentima, a napose izvođenje tradicijskog pjevanja – „ojkanja“ – dobilo je najkonkretniju posvetu organizacijom triju višednevnih radionica ojkjanja, koje su održane tijekom ljeta 2015. i 2016. Radionice ojkjanja, pod zajedničkim nazivom „Duga iznad Kule“, održavale su se pod voditeljstvom najminentnijih stručnjaka za ojkjanje u Hrvatskoj (dr. sc. Joško Čaleta i dr. sc. Ivo Brkić) i Srbiji (dr. sc. Sanja

Ranković) te su bile izuzetno uspješne i dobro prihvaćene od polaznika, neovisno o njihovim početnim glazbenim kompetencijama, dobi, spolu, zemlji podrijetla. No, prva radio-nica tradicijske glazbe realizirana je u okviru EU projekta (2012. – 2014.), kada je glazbenu etnoradionicu „Music and Dance Heritage of Ravni Kotari and Bukovica and Intercultural Merge“ održao dr. sc. Jakov Primorac (Zavod za povijest glazbe, HAZU) (27. – 31. kolovoza 2013.). Posljednja je održana u svibnju 2022., u samostalnoj organizaciji dvoje zaljubljenika u otkanje iz Poljske koji su okupili u „školicu“ u Kuli petnaestak svojih zemljaka i proizveli senzaciju u kraju – evo, i Poljaci ojkaju! Na ovoj tradiciji, ali s poveznicom na glazbu šireg zemljopisnog zamaha, prisjećamo se iznimno dobro prihvaćenih nastupa Damira Imamovića (3. srpnja 2015.) te zadarskog ženskog vokalnog ansambla FIGE (28. srpnja 2021.).

Otkriće notnih zapisa književnika Vladana Desnice u obiteljskom arhivu te njihova transkripcija (koju je napravio Igor Šuljić) otvorili su mogućnost predstavljanja sasvim drugačijega glazbenog doživljaja koji je još u većoj mjeri identitetски povezan s Kulom i njezinom kulturnom tradicijom. To je prvi put upriličeno 2017., kada su u sklopu *Dana Kule* posvećenih obljetnici Vladana Desnice premijerno predstavljene audiosnimke njegovih triju kompozicija u izvedbi Vlaste Gyure (klavir) i Josipe Bilić (sopran). Pripreme za živu izvedbu svih kompozicijskih djela Vladana Desnice jesu u tijeku te ih očekujemo ljeti 2023. Tijekom ljeta 2017. također je upriličena slušaonica glazbe koju je, prema zabilježbama iz obiteljskog arhiva, Vladan Desnica osobito volio slušati te se ona mnoštvo puta pokretala i odzvanjala Kulom kao podsjetnik na estetiku prisutnu u Kuli u nekim boljim, davnijim vremenima.

Sl. 2. *Dani Kule* 2013. Nastup KUD-a Kamen kod „kamenog stola“ u „Velikoj avliji“ (foto: Jelena Žerjavić)

Sl. 3. Dani Kule 2014. Morlačka večer na Gumnu (foto: Vladan Desnica)

Sl. 4. Nastup Damira Imamovića u „Maloj avliji“ (foto: Jelena Žerjavić)

3. 1. 3. Kazališno-scenska

Kada god je to ikako moguće, tijekom *Dana Kule* organizira se izvedba barem jednog scenskog djela. Gledajući unazad, vidimo nekoliko prepoznatljivih i logičnih uzoraka u odabiru autorskih okosnica koji su redom iz ovog (ili vrlo susjednog) kraja, na čelu s Vladanom Desnicom, kao autentičnim „domaćinom“ Kule. Prateći vremenskim slijedom odvijanje ovog niza, počinjemo predstavom naslovljenom *Bilješke jednog vremena, kao rekreacije povijesnog trenutka* prema tekstovima Sime Matavulja i Vladana Desnice, a u režiji Svetlane Patafte (2013.), nakon koje godinu dana poslije slijedi poetsko-scenski performans „Pjesme Desanke Maksimović“ u izvedbi Dramskog studija EHO iz Zagreba (voditeljica i redateljica: Svetlana Patafta; 2014.), pri čemu je program osvježen i glazbenim nastupom Nevena Jurića i prijatelja (gitara, francuski rog, truba). Najveće djelo Vladana Desnice *Proljeća Ivana Galeba* uspješno je prezentirano u okviru monodrame Juraja Arasa, koji je uspio unutar jednosatne scenske izvedbe teksta gledateljstvo u potpunosti unijeti u svijet divotnih Vladanovih rečenica. Arasova predstava naslovljena *Igre proljeća i smrti* (produkcija: Teatro VeRRdi, Zadar) izvedena je 2016. i 2017., a svi koji smo je više puta već gledali veselimo se ponovnoj izvedbi ove predstave koja je u Kuli „doma“. Vladanova riječ čula se i u okviru književno-scenskog programa *Ljestve Jakovljeve*, koji je bio sastavljen od dijela teksta istoimene drame, ali i odabrane poezije Vladana Desnice (glumci: Dado Ćosić, Romano Nikolić i Sara Stanić; 2017.). Nagrađivana monodrama *Školjka šumi* u izvedbi Maruške Aras, režiji Hrvoja Korbara i produkciji Teatra VeRRdi iznimno je uspješno izvedena u Kuli 2021. Predstava je razvijena kao adaptacija romana *Izvanbrodski dnevnik* Slobodana Novaka, još jednog velikog književnika ove regije.

Drugi niz scenskih uprizorenja odnosi se na one amaterske kazališne družine Knezovi i serdari Posedarski (ranije: Čelinka) koja pod vodstvom svojeg režisera Borisa Ante Magaša s mnogo entuzijazma i upornosti kreira dramske prikaze iz posedarske slavne povijesti. Kako tu povijest zajednički baštinimo u liku serdara Stojana Jankovića te njegova burnog životnog i vojničkog puta, ova družina s veseljem redovito nam poklanja svoje recentne izvedbe pa tako bilježimo scenski prikaz u Kuli iz predstave *Jelena pl. Kneginja Posedarska* (2018.), izvedbu drame iz uskočke povijesti *Zadnja ura Kneza Martina Posedarskog* (2019.) te javnu probu kazališne predstave u nastajanju *Vrijeme i prostor serdara kotarskog Stojana Mitrovića Jankovića* (2021.).

Treći niz odnosi se na predstave, glumce ili režisere iz Beograda, koji rado u Kuli nastupaju i doniraju svoj program, a na veselje stanovnika Islama Grčkog koji znaju cijeniti ovaj vid umjetničke prekogranične suradnje. Naročito ako je humorističkog tona, kao što je to bio u predstavama *Plastika – komedijska drama za dve žene u najboljim godinama* u izvedbi Suzane Petričević i Nele Mihailović (2018.) i *Poslednja šansa*, monodrami prema tekstu Mirjane Bobić Mojsilović, koju izvodi Suzana Petričević (2019.). No, prvi kazališni nastup gostiju iz Beograda bio je onaj aktivistički! Tako je 2015. u Kuli uprizorena kazališna predstava Zlatka Pakovića *Ibsenov „Neprijatelj naroda“ kao Brechtov poučni komad* (pisac, redatelj i scenograf: Zlatko Paković, kompozitor: Božidar Obradinović, igraju: Igor Filipović, Vladislava Đorđević, Jelena Ilić, Božidar Obradinović, Zlatko Paković). Među gostovanjima iz Beograda također bilježimo javnu probu kazališne predstave *Josip i Marija* u izvedbi Dušanke Stojanović Glid i Jurja Arasa te u režiji Sare Stanić (2020.).

Sl. 5. Dani Kule 2013. – publika prati *Bilješke jednog vremena* (foto: Jelena Žerjavić)

Sl. 6. Dani Kule 2014. – „Pjesme Desanke Maksimović“ u „Velikoj avliji“ (foto: Vladan Desnica)

Sl. 7. *Dani Kule 2016. – Igre proljeća i smrti* (foto: Ivana Jenjić)

3. 1. 4. *Književna*

U Kuli je svakako mjesto književnosti i dobro je da se prvi put na ovome mjestu čitalo i govorilo o onoj najslavnijeg stanovnika Kule – Vladana Desnice – te stoga veliku zahvalu upućujemo profesoru Dušanu Marinkoviću na njegovu izlaganju u kojem je izvanredno pogodilo tematski okvir koji će najviše dirnuti lokalno slušateljstvo: „Ravni kotari i književnost Vladana Desnice“ (2012.).

Kad govorimo o književnosti drugih autora, ona nam je stigla iz najneočekivanijeg smjera – u organizaciji Centra za mirovne studije – umotana u sintagmu „Zadarski pisci“, pa smo s radošću prihvatili da nam, eto, ipak dolaze Zadranil! Međutim, ispostavilo se da se u toj hrpi mladih ljudi, koji su nekoliko godina (također u organizaciji CMS-a) pohodili Kulu, nalaze danas najveća imena hrvatske književnosti, i one Bosne i Hercegovine. Ovdje ćemo nabrojiti neke od gostiju koji su čitali svoje tekstove u Kuli u okviru aktivističkih mirovnih programa: „Umjetnici u egzilu“, „Festival kulture i snova“ i „Zimsko ljetovanje: krhka arhitektura međuetničkih odnosa“. To su: Mira Furlan, Bojan Krivokapić, Semezdin Mehmedinović, Natalija Miletić, Stanislava Nikolić Aras, Želimir Periš, Olja Savičević Ivančević, Bekim Sejranović, Ivana Simić Bodrožić.

Rekreacija događanja – sudjelovanja većinom istih, ali sada zaista renomiranih autora, a pozvanih u ulozi posrednika u međuetničkim odnosima – upriličena je 2021. u okviru multimedijalnog programa „Umjetnost približavanja“ (autorica programa: Davorka Perić, SKD „Prosvjeta“). Iste godine u okviru *Dana Kule* održan je još jedan književni događaj, a to je promocija zbirke poezije Ivana Ergića *Priručnik za čekanje*. Razgovor s autorom, bivšim nogometašem i osobom bez/brojnog podrijetla, moderirao je novinar i pisac Gordan Nuhanović (2021.).

Vrijedno je spomenuti (nažalost, do danas nerealizirane) planove za radionice kreativnog pisanja inspiriranih djelima Vladana Desnice, od kojih se prva trebala održati u rujnu 2016. Naime, ljeti 2015. Stanislava Nikolić Aras osmislila je program trodnevne radionice koja bi sadržavala šest odvojenih tematskih cjelina u trajanju od sat i pol vremena, nakon kojih bi slijedio individualni rad, odnosno pisanje. Mentori bi (uz autoricu programa) bili: Dorta Jagić, Bojan Krivokapić, Natalija Miletić, Želimir Periš i Vojo Šindolić.

3. 1. 5. Filmska, multimedijalna

U i o Kuli Stojana Jankovića snimljen je japanski dokumentarno-animirani film *Stojan Janković – Hero of the Border* (2007.). Autor je filma ugledni japanski profesor Isao Koshimura sa Zokei University, Tokio.

„Zimsko ljetovanje“ (25. – 29. lipnja 2013.) filmski je i umjetnički festival, u organizaciji CMS-a, na kojem je (u prostoriji „Konoba“) prikazano 14 filmova (*Djevojčice iz Banjske šume*, *Sve je bijelo u Barkingu*, *Gangster te voli*, *Pet uništenih kamera*, *A gdje sad?*, *Valcer s Bašišrom*, *Povratak u Zadar*, *Pismo ocu*, *Lore*, *Persepolis*, *Snjegovi Kilimandžara*, *Mima i Marta*, *Nije ti život pjesma Havaja*, *Crna Zorica*), a svakog poslijepodneva uoči projekcija održavali su se razgovori s umjetnicima. Zadnjeg dana festivala bila je „Noć performansa: perforacije“ – program u kojem se gotovo simultano odvijala akcija u različitim prostorima Kule („Škrotorij“, „Sala“, „Tamnica“, „Mala avlija“, „Seljačka kuhinja“, „Ispod terace“) koju su izvodili: Miljana Babić, Milan Božić, Vlasta Delimar, Bruno Isaković, Boris Kadin, Siniša Labrović, Ivan Marušić Klif, Bojana Radulović, Alen i Nenad Sinkauz.

U Kuli je također snimljeno nekoliko scena međunarodnog igranog filma *Uzvodno rijekom* belgijske redateljice Marion Haensel (25. – 30. lipnja 2015.).

Sl. 8. „Noć performansa“ (2013.) – Siniša Labrović spaljuje *Zimsko ljetovanje* u „Sali“ (foto: Bachar Zeitoun)

3. 1. 6. Izdavačka

Udruga ima i određenu izdavačku aktivnost. Godine 2013. promotivni materijal uključivao je brošuru o povijesti i zbirkama Kule Jankovića te pretiske kolekcije narodnih pjesama u kojima se spominje Stojan Janković. Iz obaju materijala razvidno je da je Stojan kao poznati narodni junak prisutan u Hrvatskoj u objema konfesijama – i pravoslavnih i katolika. Izložbe iz 2019. i 2020. bile su popraćene informativnim deplijanima obogaćenima fotografijama izložaka, a 2020. Udruga je, uz pokroviteljstvo SNV-a, tiskala knjižicu *Izbor sažetaka dokumenata iz „Istorije kotarskih uskoka“ Boška Desnice* (priredila: dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić). Za izložbu 2022. u pripremi je detaljni katalog svih ikona fundusa Kule popraćen stručnim osvrtom.

Članovi Udruge (Vladanove kćeri – Olga, Jelena i Nataša) dale su velik doprinos realizaciji nekih specijalnih izdanja: *Desničini epistolar. Svezak 1: 1910. – 1945.* (urednik: Drago Roksandić, FF press, Zagreb 2019.) te Vladan Desnica: *Zaslужeni odmor. Kratke novele iz ostavštine* (priredio i pogovor je napisao Vladan Bajčeta, a predgovor Tonko Maroević; FF press, Zagreb 2020.). U ovom trenutku dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić i dr. sc. Jelena Ivić Desnica intenzivno sudjeluju u pripremi nastavka *Desničina epistolar*.

Od samih početaka svojeg rada Udruga ima svoju mrežnu stranicu koju uređuje i osvježava Rade Žerjavić.

3. 2. AKADEMSKE AKTIVNOSTI

U ovu skupinu spadaju brojne aktivnosti koje su proveli pripadnici akademske i stručne zajednice te su njima prvenstveno (ali ne isključivo) bile i namijenjene.

Prvu revitalizacijsku inicijativu pokrenuo je prof. dr. sc. Drago Roksandić (Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu) koji je u okviru svojeg kulturno-edukacijsko-istraživačkog programa „Mostovi“ (započet 2003. kao dio znanstveno-istraživačkog projekta „Triplex Confinium“) uključio niz znanstvenih ciljeva vezanih uz povijest, ali i kulturnu i etnološku baštinu Ravnih kotara. No, on je istodobno želio razviti načine za revitalizaciju Kule Stojana Jankovića i pripadajućeg arboretuma te je pokrenuo niz aktivnosti, među kojima ističemo znanstveno-stručni skup *Desničini susreti* te međunarodne volonterske kampove u sklopu kojih su se održavale i ljetne škole.

Desničini susreti najdugotrajnija su akademska aktivnost povezana s Kulom koja se od 2005. svake godine redovito održava tijekom rujna (čime se obilježava godišnjica rođenja književnika Vladana Desnice – 17. rujna 1905.), a u pravilu uključuje jednodnevni posjet Kuli Jankovića. To je simpozij koji se pod vodstvom profesora Roksandića organizira najčešće u Zagrebu, ali nekoliko puta u Zadru (2012., 2013.), Splitu (2014., 2015.) i Beogradu (2016.). *Desničini susreti* se već u naslovu, ali i različitim tematskim obuhvatima izravno vežu uz život, djelo i vrijeme Vladana Desnice te time velikim dijelom otvaraju poveznicu s Kulom Jankovića kao možda najvažnijim identitetskim označiteljem ovog književnika. Skup je posebno pridonio promociji Vladana Desnice i Kule u širem regionalnom okviru kreacijom velike izložbe „Vladan Desnica i Desničini susreti“ (autori: prof. dr. sc. Drago Roksandić i dr. sc. Ivana Cvijović Javorina) koja sažima saznanja dobivena istraživanjima u

Sl. 9. *Desničini susreti 2010.* – dio programa u Kuli, u prostoriji „Sala“ (foto: Jasna Salamon)

sklopu *Desničinih susreta* (2012. – 2015.). Izložba na dvadesetak iznimno atraktivnih i informativnih panoa ocrtava život Vladana Desnice te slikom i riječju predstavlja poveznice s najvažnijim mjestima njegova života i stvaranja. Kako su to uz Kulu, na prvome mjestu Zadar, Šibenik, Split i Zagreb – izložba je na svim tim mjestima i predstavljena, a panoi se danas nalaze u Kuli, gdje su dostupni njezinim posjetiteljima. Posebno su važne bile izložbe u Zadru, koji danas „voli zaboravljati“ neke od svojih najvažnijih sugrađana pa je tim značajnije bilo kvalitetno predstavljanje i podsjećanje na ovog Zadrana izložbama „Vladan Desnica u fondu Znanstvene knjižnice Zadar“ u Znanstvenoj knjižnici Zadar i „Vladan Desnica i Desničini susreti“ u Gradskoj knjižnici u Zadru, pri čemu su bila održana i dva javna predavanja te je organizirana i večer Vladanove poezije (2013.). Među „Vladanovim gradovima“ zasad je propušten Obrovac, kao mjesto podrijetla loze Desnica te grad u kojem se posjećivalo djedu Vladimira, ali neke planove valja ostaviti i za budućnost.

Desničini susreti vrlo su često kao suorganizatora imali Udrugu, posebno kada je program uključivao posjet i predstavljanje Kule Jankovića (primjerice, 2010., 2012., 2013., 2014., 2015.). U nekoliko slučajeva Udruga je izvan Kule bila organizatorom značajnog dijela programa: ističemo koncert i recital „Poezija glazbe i glazba poezije“ (2019.), koji je održan u Koncertnoj dvorani Blagoje Bersa Muzičke akademije u Zagrebu te je u cijelosti bio u organizaciji ove Udruge. Iste godine (22. prosinca) održano je i predstavljanje projekta „Arhivistička obrada i digitalizacija rukopisne ostavštine Vladana Desnice“ u Auli Sveučilišta u Zagrebu (uz aktivno sudjelovanje dr. sc. Uroša Desnice).

Među akademskim aktivnostima treba istaknuti projekt Fonda za razvoj Sveučilišta u Zagrebu (2012. – 2013.) „Međunarodni sveučilišni centar u Islamu Grčkom i mediteran-

ska akademska zajednica: razvoj i perspektive“ koji je pod vodstvom prof. dr. sc. Drage Roksandića udružio napore čak četiriju fakulteta (Filozofski, Arhitektonski, Geodetski i Agronomski fakultet), pri čemu je Udruga sudjelovala aktivnostima glavnog vanjskog suradnika (dr. sc. Uroš Desnica). Projekt je rezultirao većim brojem dokumenata, izuzetno vrijednih za nastavak obnove i revitalizacije Kule Jankovića. Izdvajamo muzeološku studiju povijesne jezgre Kule Jankovića s prijedlogom koncepcije i razradom konkretnih rješenja, lasersko snimanje 3D kamerom u svrhu preciznijeg projektiranja Međunarodnog sveučilišnog centra te obnove povijesne jezgre, geodetsku snimku kompleksa, aktivnosti oko stručne obnove arboretuma, uključujući cjelovito hortikulturno rješenje, snimanje informativnog, promidžbenog filma o Kuli i regiji (uključivo snimke dronom).

U okviru EU projekta „Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara“ (2012. – 2014.) provedena je čitava serija aktivnosti akademske i stručne zajednice (često međunarodne), od kojih su neke bile provedene u Kuli, a druge su kao *case study* uključivale Kulu. Izdvajamo međunarodni okrugli stol „Heritage as Knowledge Resource: Social, Political and Cultural Context“ (1. dio: 7. – 8. lipnja; 2. dio: 6. – 7. prosinca 2013.), oba u organizaciji Odsjeka za muzeologiju i informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na kojem su sudjelovali članovi Međunarodnog savjeta za muzeje (ICOM; International Council of Museums). Potom slijede radionice „Traditional Culture of Ravni Kotari Region“ (28. – 29. svibnja 2014.), održane u organizaciji Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, i „Intercultural and Transcultural ‘Decoding’ and Identifying Revitalisation Potentials“ (30. svibnja 2014.) u zajedničkoj organizaciji Arhitektonskog, Geodetskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Seminar „International Expert Colloquium: Conflicting Perceptions of Shared Heritages and Problems of Revitalization“ (31. svibnja 2014.), kao i završni simpozij projekta „Final Symposium: Cultural Heritage Stojan Jankovic Castle and the Villages Islam Grčki and Islam Latinski in Cultural Tourism“ (19. srpnja 2014.) održani su u organizaciji Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Prethodno navedena dva projekta kao svoju glavnu okosnicu imali su poduzimanje konkretnijih koraka usmjerenih k uspostavi Međunarodnog sveučilišnog centra (MSC) i Centra za interkulturalizam Vladan Desnica u Kuli Stojana Jankovića. Naime, u razdoblju 2008. – 2011. niz ličnosti iz kulture, znanosti, visokog školstva i politike posjetio je Kulu Jankovića (između ostalih, u ožujku 2009. Kulu Jankovića posjetio je tadašnji predsjednik RH, g. Stjepan Mesić), što je osnažilo rasprave o mogućim budućim javnim sadržajima i aktivnostima u ovom spomeniku kulture. Zahvaljujući ovim poticajima i raspravama, oblikovala se ideja o uspostavi Međunarodnog sveučilišnog centra s ciljem dugoročnog osiguranja infrastrukturnih uvjeta za provedbu kulturnih, nastavnih i znanstvenih aktivnosti u okviru kompleksa Kule. Ova ideja dobila je podršku i Sveučilišta u Zadru. Rektor, prof. dr. sc. Ante Uglešić, u više je navrata iskazao spremnost sudjelovanja Zadarskog sveučilišta kao prvog partnera Sveučilištu u Zagrebu koje bi bilo nositeljem MSC-a. Vlasnici Kule su sa Sveučilištem u Zagrebu 29. listopada 2009. sklopili *Sporazum o dugoročnom korištenju* (potpisnik je bio tadašnji rektor prof. dr. sc. Aleksa Bjeliš), kojem je cilj bila izgradnja tzv. „Sjeverne fronte“ Kule, kao sjedišta MSC-a. Očekivalo se priključivanje i drugih sveuči-

lišta, a u to vrijeme načelni interes iskazali su Graz, Beč i neka sveučilišta iz regije. Više promocija ovog projekta održalo se zatim u Zagrebu i Zadru.

MSC bi, uz ostale programe, imao za cilj i daljnje istraživanje zbirke Kule Jankovića te opsežne arhivske građe porodica Janković-Desnica, uključivo arhive Vladana Desnice, što je obitelj također bila spremna staviti na raspolaganje stručnoj i znanstvenoj javnosti. Premda su ovi naponi trajali više od desetljeća, oni nisu, nažalost, doveli do konkretne realizacije projekta MSC-a. Teško je tome naći samo jedan isključivi razlog, ali može se prepoznati izostanak nastavka odlučnog angažmana od strane najrelevantnijih faktora sveučilišne zajednice (Sveučilišta u Zagrebu i Zadru).

Akadska zajednica sudjelovala je i u određenim praktičnim aktivnostima – ljetnoj ili, pak, terenskoj nastavi. Međunarodni volonterski kampovi održali su se ljeti 2006., 2007., 2008., 2009. i 2010. te dva puta 2013. Volonteri su prve četiri godine raščišćavali ruševine, dok je 2010. provedeno uređivanje parka oko Kule te popravljjanje srušenih ogradnih zidica. Radovi su se odvijali pod vodstvom djelatnika Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (odsjeci za povijest, muzeologiju i etnologiju), aktivista Centra za mirovne studije te članova Udruge. Na svakom od ovih kampova sudjelovalo je po dvadesetak mladih volontera iz EU (najviše iz Belgije i Francuske) regrutiranih posredstvom francuske agencije *Rempart*, specijalizirane za obnovu kulturnih dobara. U sklopu volonterskih kampova održavale su se i „Međunarodne ljetne škole“ s okvirnom temom „Cultural Heritage: Research, Protection and Revitalization Works in Dalmatia“. Boravak volontera bio je organiziran tako da se u jutarnjim satima provode radne akcije, dok se u predvečerje održava edukativni program u vidu ljetne škole (od 2007.) tijekom koje volonteri uče o znamenitostima kraja u kojem se nalaze. Jednog dana u tjednu bio je organiziran izlet kako bi volonteri imali prilike upoznati ljepote ove regije (Krka, Zrmanja, Zadar).

Budući da je tijekom prve serije volonterskih kampova naglasak bio na raščišćavanju ruševina kompleksa Kule, izdvajamo volonterski kamp i ljetnu školu iz 2013.: „Uređenje okoliša Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom“. Naime, taj kamp, u organizaciji CMS-a, proveden je uz sudjelovanje nastavnika i studenata krajobrazne arhitekture Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1. – 7. srpnja 2013.). U okviru ovog kampa organizirana je i radionica suhozida, u sklopu koje su studenti pod nadzorom instruktora iz udruge Dragodid podigli dio zida kod crkvice sv. Đurđa (prema cesti).

3. 3. AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

3. 3. 1. Lokalna razina

Ex cathedra predstavljanja baštine Kule svakako su pridonijela dubljoj informiranosti („što to njihova Kula ima“) i povezivanju s Kulom njezinih najbližih susjeda – žitelja Islama Grčkog i Kašića, ali i okolnih sela. Ističemo izlaganja mr. sc. Milorada Savića: „Islamljani i Jankovići – zajedničko sjećanje“ (2013.) i „Fundus budućeg muzeja u Kuli Jankovića“ (2014.), zatim dr. sc. Nataše Desnica-Žerjavić: „Kulturna ostavština Kule Jankovića“ (2013.), dr. sc. Tatjane Škarić-Jurić: „Dosadašnja iskustva i revitalizacijski potencijali Kule

Jankovića“ (2013.), a najčešće ona dr. sc. Uroša Desnice, među kojima izdvajamo predavanja: „Kula Stojana Jankovića – kulturno nasljeđe, obnova, revitalizacija“ (2012.), „Kula Jankovića – kulturno dobro velikih aplikativnih potencijala“ (2014.) i „Status fundusa Kule Stojana Jankovića“ (2015.), održano povodom povrata umjetničkih predmeta i arhivske građe iz Srbije (oko 4000 jedinica).

Na drugačiji, neposredniji način razvoju tih odnosa još u većoj mjeri pridonijela su neposredna opuštena druženja u okviru *Dana Kule*, ali i specijalizirani programi, kao što je dječja predstava *Princeze i vitezovi* (kostimirano uprizorenje viteške borbe; 2013.) ili sajam u Kuli na kojem su poljoprivrednici mogli prezentirati svoje poljoprivredne proizvode (20. srpnja 2014.), a naročito druženja uz tradicijsku glazbu u „Velikoj avliji“, uz istovremenu modernu svirku i ples do kasnih sati u „Maloj avliji“ (2013.); disko u Kuli radio je i uz *Dane Kule 2014.* Takva druženja, sa sviranjem na starim instrumentima, „ojkanjem“ i plesovima u nošnjama, koje smo nazivali i „Morlačke večeri“, nekoliko puta bile su začinjene i kušanjem prsnaca/presnaca – tradicionalnog kotarsko-bukovičkog specijaliteta (primjere, 2014.).

Još su se na jedan način susjedi/sumještani uključivali u život Kule: to su bile radne akcije košenja trave oko crkvice sv. Đurđa koje su u organizaciji Mjesnog odbora nekoliko godina uspješno realizirane i kojima su se naši susjedi vrlo rado odazivali. Želimo spomenuti i neorganizirano uskakanje prijatelja iz Islama u različitim poslovima u parku, koji su bili nesavladivi za vlasnike, redom gradske ljude (posebno piljenje, cijepanje, odvoženje drvene građe i sl.).

3. 3. 2. Regionalna razina

Osim organizacijom različitih kulturnih programa, Udruga je poduzela znatan napor kako bi okupljala zainteresirane aktere s područja čitave Zadarske i Šibensko-kninske županije. Prve i najintenzivnije akcije u tom smjeru odvale su se u okviru EU projekta „Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara“ (2012. – 2014.). Na regionalnoj razini okupljanja 2021. održan je još jedan zagovarački program. Naime, za *Dana Kule 2021.* održana je tribina „Kultura u provinciji“ u okviru koje su Dunja i Ante Gusić (udruga Vlajter-Ego), Danijela Bjelanović (udruga Verige) i Nenad Pepić (*Obrovačko kulturno ljeto*) podijelili s publikom svoja iskustva i izazove s kojima se susreću u provedbi kulturnih programa u ruralnom području.

Kako su u sklopu navedenog EU projekta (2012. – 2014.) ostvareni brojni prvi kontakti s relevantnim lokalnim akterima koji su zainteresirani za korištenje baštinom u turističke svrhe, otvorene nove teme i inicirane ideje, od kojih su se neke razvijale tijekom narednih godina, a neke su aktivne i danas, detaljnije ćemo opisati tri izuzetno važna skupa koje je Udruga tada organizirala.

Na radionici „Baština i turizam“ (4. listopada 2013.) predstavnici turističkih zajednica i agencija mogli su čuti inspirativna izlaganja profesionalaca kao što su dr. sc. Eduard Kušen, dipl. ing. arh. (profesor Veleučilišta VERN i vanjski suradnik na znanstvenim projektima Instituta za turizam), „Konverzijsko svojstvo turizma i kulturna baština“, i mr. sc. Sanjina

Mihelića (viši kustos i aktualni ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagreb), „Potencijali korištenja arheološke baštine u turizmu“, te onog domaćina Kule dr. sc. Uroša Desnice, „Kula Jankovića – dosadašnja iskustva turističkog korištenja“.

Dr. sc. Eduard Kušen i mr. sc. Sanjin Mihelić stručnjaci su s neposrednim iskustvom u temama baštine i turizma upravo u Zadarskoj županiji, gdje su proveli značajne projekte ili bili autori stručnih studija o kulturnoj i prirodnoj baštini regije. Zahvaljujući predavačima s dobrim poznavanjem „terena“, predložen je niz konkretnih dugoročnijih, ali vrlo realnih inicijativa za uključivanje objekata kulturne baštine u turističku ponudu. Među idejama izdvajamo stvaranje mikroitinerera s nalazištima neandertalaca za niz lokaliteta u blizini Kličevica u kojima bi se „u stotinama koraka prelazila tisućljeća povijesti“; stvaranje poučne staze na kosi Ljubač (kod Nina), gdje bi se, uz prekrasne vidike i prirodne ljepote, na malom prostoru moglo obići niz vrlo važnih arheoloških nalazišta; razvijanje itinerera turističkih obilazaka atraktivnih baštinskih lokaliteta u unutrašnjosti Zadarske županije (uključujući Kulu Jankovića) koji bi svoja polazišta imali u regionalnim primorskim turističkim centrima (Posedarje, Novigrad, Biograd na Moru, Zadar). Naglašena je važnost brendiranja proizvoda i atrakcija regije te su navedeni pozitivni primjeri razvijanja brenda za neke od lokalnih specijaliteta (presnac, lokalno vino itd.). Iako su za svaki od navedenih itinerera potrebne određene predradnje, uz povezivanje znanstvenika, turističkih zajednica i nadležnih županijskih/gradskih/općinskih službi. ovakve inicijative mogle bi u kratkom roku dovesti do svoje ekonomski održive eksploatacije.

Za umrežavanje lokalnih aktera posebno su važni bili okrugli stolovi „Zajednička baština u praksi“, koje je Udruga organizirala dvije godine zaredom s ciljem identifikacije najvažnijih problema prilikom plasmana tradicijskih proizvoda na turističko tržište. Prvom skupu (21. lipnja 2013.) nazočilo je 30-ak lokalnih aktera s kojima je – nakon uvodnih izlaganja koja su dale dr. sc. Tatjana Škarić-Jurić i dr. sc. Nataša Desnica-Žerjavić – otvorena rasprava o zajedničkoj kulturnoj baštini Ravnih kotara i Bukovice te o potencijalima kulturnog turizma u zadarskom zaleđu. Među sudionicima bili su predstavnici različitih djelatnosti koji se u praksi bave lokalnom tradicijskom baštinom, što je uključivalo proizvođače ulja, vina i drugih poljoprivrednih proizvoda (mahom OPG-ovi), članove kulturno-umjetničkih društava, članove udruga koji se bave promocijom i turističkom prezentacijom lokalnih kulturnih spomenika, restauratore, turističke djelatnike, predstavnike regionalne i lokalne uprave te razvojnih agencija.

Sudionici skupa izdvojili su probleme u plasmanu svojih proizvoda te sastavili popis zahtjeva i ideja, među kojima (uz dovođenje vodovoda i uspostavu redovitih autobusnih linija za Islam Grčki) izdvajamo: certifikaciju lokalnih proizvoda kao originalnih tradicijskih; povezivanje izvornih proizvoda zaleđa Šibensko-kninske i Zadarske županije i razvoj zajedničkog brenda (robne marke) te zajednički nastup proizvođača na turističkom tržištu uz tiskanje kataloga takvih proizvoda; organiziranje zajedničkih prodajnih punktova za takve proizvode (TZ, hoteli, manifestacije, specijalizirani štandovi za originalne tradicijske proizvode) i stvaranje takvog prodajnog punkta u Kuli Jankovića; oživljavanje, promocija i plasman starih zanata; razvoj turističkog itinerera koji bi obuhvaćao nekoliko glavnih punktova kulturne baštine Zadarske županije: Kličevica – Aserija – Kula Jankovića (ali mogu

to biti i drugi, npr. Burnum, Krupa, Karin); razvoj posebnih programa vezanih uz određenu lokaciju: primjerice, otkanje, mala scenska uprizorenja, viteške igre, igraonice za djecu sa specijaliziranim tradicijskim sadržajima.

Posebno je bila zanimljiva elaboracija Ilije Krnete o potrebi stvaranja „Morlakije“ kao okosnice turističkog brenda, a da Kula Jankovića postane njegov centar. Naime, ovaj naziv – Morovlasi, Crni Vlasi – autohtona je dinarska baština koja čini poveznicu široke regije od Ravnih kotara i Bukovice do Vrljke. Trebalo bi promovirati ideju da zaleđe Dalmacije nije samo „divlja regija“ (negativna odrednica), čemu u prilog govori podatak da od 13 hrvatskih vrijednosti nematerijalne kulturne baštine upisanih na listu UNESCO-a, najmanje četiri pripadaju prostoru Morlakije: otkanje, nijemo kolo, Sinjska alka, klapska pjesma. Ovaj prostor ima i svoju čipku – četverokuka – koja je, prema prijedlogu Narodnog muzeja u Zadru, uvrštena u listu nematerijalne kulturne baštine RH.

Kao izravna posljedica ovih ideja, u sklopu *Dana Kule 2013.* realizirana je od strane sudionika ovog skupa predstava za djecu *Princeze i vitezovi* (kostimirani prikaz srednjovjekovnih borbi uz korištenje replikama starinskog oružja) te prezentacija lokalnog tradicijskog pjevanja („otkanje“) i sviranja na starim instrumentima, kao i neki tradicijski plesovi.

Sl. 10. *Dani Kule 2013.* – Posedarci nam dolaze! (foto: Jelena Žerjavić)

Na drugoj radionici „Zajednička baština u praksi“ (27. lipnja 2014.), koja je organizirana s istim ciljem, a to je raspraviti načine međusobnog povezivanja i kreiranja zajedničkog nastupa za plasman izvornih tradicijskih proizvoda i usluga na turističko tržište Zadarske županije, prezentacije su održali Lovro Jurišić: „Una – Spring of Life“ i Ilija Krneta: „Kula Jankovića: Duga iznad Kule“. Prva prezentacija odnosila se na projekt prekogranične suradnje (Bosna i Hercegovina – Hrvatska) koja je uključivala lokalitet prirodne baštine zajednički za obje države, dok je druga prezentacija dala prijedlog aktivnosti koju bi bilo lijepo provesti u Kuli Janković ljeti 2015., a to je škola otkanja!

Kao izravna posljedica njihova sudjelovanja na skupu „Baština i turizam“, koji se u međuvremenu odvio, pozivu na ovaj drugi okrugli stol odazvao se i velik broj stručnjaka iz Zadra, uključujući nekolicinu nastavnika Sveučilišta u Zadru, te stručnjaka iz različitih zadarskih muzeja, potom predstavnika razvojnih upravnih odjela i agencija Zadarske županije, kao i ravnatelji Zavičajnog muzeja u Benkovcu i Zavičajnog muzeja Biograda na Moru te ravnatelj Turističke zajednice Grada Benkovca. Tako su stvorene sve pretpostavke za konkretniji razgovor o daljnjim aktivnostima s ciljem stvaranja turističkog itinerera koji će uključivati značajne lokalitete kulturne baštine Ravnih kotara i Bukovice, a koji će biti ponuđen turističkim agencijama Zadarske županije.

Nadalje, dobivena su upozorenja vezana uz pretpostavke o samoodrživosti Kule. Stručnjaci sa Sveučilišta u Zadru iznijeli su mišljenje da vlasnici Kule moraju odlučiti žele li da Kula Jankovića u budućnosti postane turistički objekt ili ne! Naime, kako bi neka ustanova bila održiva, ona mora svoju djelatnost provoditi intenzivno. Primjerice, hotel nije na gubitku tek onda kada ima cjelogodišnju popunjenost veću od 80%. Drugi su primjer ljetne škole. Zadarsko sveučilište ne uspijeva postići održivost na ovoj osnovi jer nije u stanju organizirati dovoljno velik broj takvih škola. Stoga su sudionici skupa postavili pitanje može li Kula osigurati pokrivenost programima tijekom 6 mjeseci u godini kad Zadarsko sveučilište to ne može?

Sudionici skupa iznijeli su i neke nove, potencijalno korisne ideje, među kojima izdvajamo onu o dolasku studenata u Kulu na stručnu praksu u sklopu koje oni mogu ljeti raditi kao kustosi. Za stanovnike Islama Grčkog bila je iznimno važna mogućnost da prezentiraju svoje proizvode na Seljačkoj tržnici koja je netom uspostavljena u Zadru. Realizator tog programa iz Agencije za ruralni razvoj Zadarske županije ponudio je svoju neposrednu pomoć u vezi s nastupom poljoprivrednika iz Islama na Seljačkoj tržnici.

3. 3. 3. Nacionalna i međunarodna razina

Na državnoj i međunarodnoj razini, poseban vid okupljanja predstavljali su mirovni programi koje je organizirao Centar za mirovne studije iz Zagreba s ciljem relaksacije međuetničkih odnosa i razvoja interkulturalizma. S obzirom na iznimnu kvalitetu programa, ovdje ih navodimo.

U okviru EU projekata „Stara kula – novi mostovi“ (2008. – 2009.) i „Stara kula – još mostova“ (2010. – 2011.) provedene su mirovne radionice, čiji je cilj bio uspostava razumijevanja i suradnje među stranama koje su bile suprotstavljene tijekom Domovinskog rata. CMS je uključio u svoj rad kompetentne partnere kao što je *Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću* te dvije lokalne nevladine udruge iz zaleđa Zadra: Udruga „Pokretač“ (Korenica) i Udruga obnovitelja (Gornji Karin), koje su obje tada radile na ponovnoj izgradnji civilnog društva i poslijeratnom poboljšanju kvalitete života u ovoj regiji.

Centar za mirovne studije je u Kuli organizirao mirovnu radionicu „Mlada MIRamIDA“ (9. – 13. srpnja 2012.) te tri umjetničko-aktivistička druženja: „Umjetnici u egzilu“ (3. – 7. rujna 2012.), „Festival kulture i snova“ (4. – 5. srpnja 2014.) te „Zimsko ljetovanje: krhka arhitektura međuetničkih odnosa“ (3. – 4. srpnja 2015.). U ovim su programima pre-

zentacije i sudjelovanja u raspravi ostvarili književnici, aktivisti, povjesničari, a neki i više puta: Aida Mia Alić (2015.), Vuk Bačanović (2015.), Hazim Begagić (2015.), Nina Bunjevac (2012.), Mira Furlan (2012., 2013., 2014.), Damir Imamović (2015.), Nenad Jelesijević (2012.), Mišo Kapetanović (2012.), Bojan Krivokapić (2012., 2014., 2015.), Arijana Mandić (2015.), Semezdin Mehmedinović (2012.), Natalija Miletić (2014., 2015.), Stanislava Nikolić Aras (2014., 2015.), Želimir Periš (2014., 2015.), Miro Prstojević (2012.), prof. dr. sc. Drago Roksandić (2015.), Olja Savičević Ivančević (2014.), Bekim Sejranović (2012., 2014.), Ivana Simić Bodrožić (2014., 2015.), Mile Stojić (2012.), Borut Šeparović (2015.), Dževad Tašić (2012.), Milica Tomić (2012.), Stevan Tontić (2012.) i Lana Zdravković (2012.). Razgovore je moderirala Borka Pavičević iz Centra za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu (2012., 2014., 2015.) te Srđan Sandić (2014., 2015.) i Mima Simić (2012., 2014., 2015.).

Sl. 11. „Festival kulture i snova“ (2014.) (foto: Bachar Zeitoun)

Sl. 12. „Krhka arhitektura međuetničkih odnosa“ (2015.) (foto: Bachar Zeitoun)

4. SWOT ANALIZA ODRŽIVOG REVITALIZACIJSKOG POTENCIJALA KULE JANKOVIĆA

Sve aktivnosti koje je Udruga provela pokazale su se iznimno uspjelima i korisnima za uključivanje Kule Jankovića u život lokalne i regionalne zajednice. No, kako bismo sistematizirali pozitivne i negativne učinke te napravili evaluaciju sadašnje pozicije planova koje želimo provesti u Kuli, napravili smo malu SWOT analizu trenutačnog stanja.

4. I. *SNAGE / STRENGTHS*

Kula ima veliku privlačnu snagu za mnoštvo posjetitelja, premda nema organiziranog dolaska turista, nije na moru (uz plažu), ne nalazi se uz glavne prometnice, međugradski autobusi ne voze do Islama Grčkog, nisu (još uvijek!) postavljene niti turističke „smeđe“ table koje upućuje da se u blizini nalazi kulturni spomenik. Štoviše, još uvijek nema oznake naselja Islam Grčki kod odvojka kojim se s magistrale (Zadar – Posedarje) skreće za to selo i Kulu.

Razlozi privlačnosti Kule Jankovića leže u:

- njezinoj simboličkoj snazi, kao sjecišta (i sukobišta) različitih kultura, religija, etniciteta, urbanog/ruralnog, granica moćnih država...
- snažnim pojedincima koji se uz nju vežu (prvenstveno Stojan Janković i Vladan Desnica, ali i niz drugih, manje poznatih)
- njezinu dugom trajanju; i to u krvno-nasljednom kontinuitetu iste obitelji Janković-Desnica, čiji su članovi imali smisla za prikupljanje i čuvanje različitih vrijednih predmeta svojeg vremena, a koje danas vidimo kao fundus artefakata Kule. Čuvanje Kule s vremenom je postalo i dio obiteljske kulture, koju i današnji vlasnici u jednakoj mjeri pronose
- ljepoti ambijenta koju posjetitelji dožive kad u Kulu dođu zbog prethodnih motiva.

Kula je i danas mjesto snažne simboličke privlačnosti. Pogotovo za neke skupine:

- povratnike (koji su uglavnom ljetni/vikend povratnici i njihova djeca/unuci). Kad dođu u ovaj kraj, osim stare kuće i krajobraza Ravnih kotara, najvažnija građevina za bivše stanovnike Islama Grčkog svakako je – Kula Jankovića
- Srbe iz drugih krajeva Hrvatske, ali i one iz Srbije i drugih krajeva bivše države (SFRJ); Kula je za njih atraktivno mjesto jer je dom stare, ugledne obitelji dalmatinskih Srba
- intelektualce različitih etniciteta, stručnjake u različitim područjima znanosti i umjetnosti (od povijesti, etnologije, antropologije, arheologije, književnosti i drugih umjetnosti). Tomu je tako zbog toga što je Kula mjesto važnih povijesnih događanja, ali i obitavalište drugog trajanja značajnih kulturno-povijesnih ličnosti koje su za sobom ostavile i ambijent i svoje artefakte, što je sve važno za kulturu i povijest Zapadnog Balkana.

Treba uvijek imati na umu da je Kula i mjesto simboličke odbojnosti. Primjerice:

- za obje nacije, kao mjesto koje se nalazi u prostoru ratnih sukoba tijekom posljednjeg rata (pogotovo operacija „Maslenica“)

- za Srbe, kao simbol stradanja ovog etniciteta u posljednjem ratu koji je rezultirao masovnim iseljavanjem stanovništva
- za Hrvate, kao mjesto odakle se pucalo na Zadar. Posebno je traumatična bila situacija „opsade“, kada Zadar mjesecima nije imao vode zbog toga što su glavne vodne infrastrukture bile u rukama pobunjenoga srpskog stanovništva koje je živjelo u zadarskom zaleđu.

Zanimljivo je da se u istim elementima – simbolička snaga mjesta, snažni pojedinci, brojne zbirke, ljepota prostora – i danas ocrtavaju glavne vrijednosti Kule. Naime, sadašnjeg stupnja obnove i revitalizacije Kule Jankovića ne bi bilo bez današnjih snažnih pojedinaca – entuzijasta – koji na tim aktivnostima svesrdno rade. Osim što zamahu obnove i revitalizacije svjedoče svi oni koji redovito obilaze Kulu, taj trud i njegova iznimna kvaliteta mjerljivi su, primjerice, u postotku uspješno dobivenih kompetitivnih projekata, u broju objavljenih monografija (njih dvadesetak koje su tematski vezane uz Kulu ili aktivnosti koje se u njoj provode), sve širem krugu prijatelja Kule.

Ostavština Kule uključuje sljedeće zbirke: etnografska, ikona (kao najvrednija), umjetničkih ulja na platnu, crteža i grafika, starih zemljopisnih karata, fotografija, razglednica, reprodukcija, religijske i primijenjene umjetnosti i zanata, arheoloških nalaza te veliki arhiv i bogata biblioteka. Izvan same Kule se u pojedinim muzejima nalazi i nešto starog namještaja (onaj koji je za posljednjeg rata ostao u Kuli izgorio je) te velika zbirka starog oružja. Etnografska zbirka broji 117 predmeta i prva je među zbirkama koja je 2014. prošla predregistraciju kao pokretno kulturno dobro.

Ambijent Kule sve je ljepši! Dosadašnjim trudom vlasnika i članova Udruge park je uvelike obnovljen (posađeno je više stotina stabala i nižeg raslinja) te se redovito u nekoliko košnji godišnje održavaju travnate površine, a tu su i nemali poslovi zalijevanja tijekom ljetnih mjeseci, rezidbe, popravci zidića itd. Ovi se poslovi povremeno rade i uz volontersku pomoć lokalnog stanovništva i prijatelja Kule.

4. 2. *SLABOSTI / WEAKNESS*

Srba u Ravnim kotarima ima još uvijek jako malo, kao i stanovnika Islama Grčkog, koji bi bili glavni nositelji razvoja života oko Kule (poljoprivreda, obrti, seoski turizam). Islam Grčki ima 150 stanovnika i taj je broj ostao nepromijenjen u dvama popisnim ciklusima (2011. i 2021.), što iznosi 13,2% u odnosu na predratno razdoblje. No, broj je izvjesno povećanje u odnosu na 108 stanovnika zabilježenih u popisu iz 2001.

Stav je hrvatskog etniciteta još uvijek jako negativan prema srpskim selima, pogotovo prema srpskim simbolima, među kojima je i Kula Jankovića. Zahvaljujući trudu koji se ulaže u razvoj brenda Kule Jankovića, taj otpor nije toliko vidljiv na prvoj razini jer svi danas posjećuju Kulu! Međutim, bojkot je još prisutan na finijim razinama; ilustracije radi, donosimo primjer biciklističke rute po Ravnim kotarima koja je nedavno osmišljena, a koja na dionici od Benkovca do Smilčića naglo skreće prema Karinu i, dakako, ne dolazi do tri kilometra udaljene Kule Jankovića.

Kao dodatan problem treba istaknuti ignoriranje Zadra, koje nije samo etnički obojano. Zadranima je zaleđe Zadra i inače posve nezanimljivo (osim svježeg i kvalitetnog povrća). Potpuno su još besvjesni količine kulturne ostavštine i prirodnih ljepota koje se u ovom prostoru nalaze. Tako su Ravni kotari uistinu „zaleđe“, ono na što se ne gleda, ono što se nalazi „iza Zadra“. Tek tu i tamo koji osviješteni intelektualac, obično nastavnik u srednjoj školi ili profesor sa Zadarskog sveučilišta pokrene akcije posjeta lokalitetima u unutrašnjosti Županije.

Potonjeg su problema itekako svjesni partneri Udruge te posebnu pozornost posvećuju animiranju Zadrana za dolazak u Kulu. Tako je Centar za mirovne studije svoj filmski festival „Zimsko ljetovanje“ s danom performansa (2013.) dodatno oglašavao u Zadru i među studentima Zadarskog sveučilišta, a u književnim danima „Festival kulture i snova“ (2014.) pozvao je na sudjelovanje čitavu skupinu zadarskih pisaca.

4. 3. *MOGUĆNOSTI / OPPORTUNITIES*

Posljednjih dvadesetak godina svjedočimo velikom zamahu gospodarskog razvoja Zadra i Zadarske županije. Taj razvoj velikim dijelom može se zahvaliti izgradnji autoceste Zagreb – Zadar – Split koja s dvama krakovima vodi u Zadar. Međutim, ne treba zanemariti postojanje aerodroma u Zemuniku te veliko osnaženje pomorskog prometa s obzirom na to da uz luku na Poluotoku, Zadar sada ima veliku luku „Gaženica“ koja može organizirati ogromnu količinu brodskih linija te prihvat najvećih brodova. Razvoj također treba pripisati i poduzetničkoj agilnosti samih žitelja (dijelom i sreći), zahvaljujući kojima je Zadar posljednjih godina postao turistički hit. Kako zbog svojih drevnih ljepota tako i zbog novijih atrakcija kao što su „Pozdrav suncu“ i „Morske orgulje“, gosti koji su već bili u Zadru pronijeli su informaciju o njegovim ljepotama. No, gospodarski zamah Županije nije isključivo vezan uz turizam. Poljoprivreda je znatno unaprijeđena; posljednjih dvadesetak godina razvijeni su mnogobrojni nasadi, uključujući i vinograde koji su stručno vođeni, kao i proizvodnja vina, te je razvoj nekoliko iznimnih brendova već u punom jeku. Ovaj se razvoj može zahvaliti i angažmanu međunarodnih organizacija. Primjerice, UNDP je obavio velik posao te je napustio Zadar jer je procjena bila da Gradu i Županiji više nisu potrebni. U međuvremenu su, naime, uspostavljeni mnogobrojni instrumenti razvoja te su na raspolaganju, uz različite službe Zadra i Zadarske županije, i razvojne agencije (AGRRA, ZADRA NOVA, IMPACT centar).

Zadarsko je zaleđe kraj koji raspolaže ogromnim turističkim potencijalom, kako zbog svojih prirodnih ljepota, tako i zbog iznimno bogate povijesne i kulturne baštine. Udruga je u suradnji s Centrom za mirovne studije, a zahvaljujući EU projektu „Stara kula – još mostova“, 2010. tiskala priručnik *Bukovica i Ravni kotari: vodič kroz kulturnu baštinu*, koji je identificirao i opisao preko 40 vrijednih objekata kulturne baštine. Uključivanjem Kule Jankovića u turističku ponudu stvorila bi se točka u zaleđu Zadra čija bi reaktivacija mogla ići u smjeru uspostave povezanog niza turistički atraktivnih lokaliteta (od Krke do Zrmanje, od antičke Asserije do srednjovjekovne Kličevice). Time bi se obogatila turistička ponuda Zadarske županije, a Hrvatska bi dobila vrijednu turističku destinaciju. Treba imati

u vidu da je Kula kulturno-povijesna znamenitost koja je i prije Domovinskog rata bila djelomično otvorena za javnost te je privlačila nemali broj posjetitelja.

Danas je vidljivost Kule višestruko ojačana. Zahvaljujući svim provedenim aktivnostima u ovih 16 godina, ipak je dosta ljudi iz Županije čulo za Kulu, a mnogi su je i posjetili. Veliku ulogu odigrao je *Zadarski list* koji se nikada nije ogлуšio na poziv i vrlo je korektno prenosio glavne informacije o svim događanjima koja su organizirana u Kuli. Svaka aktivnost pratila se i u drugim medijima, ali ne tako sistematično kao u *Zadarskom listu*. Tijekom ovog razdoblja bilo je nekoliko važnih priloga o Kuli i u medijima nacionalnog dosega, a priloge na desecima internetskih portala ovdje posebno niti ne ističemo.

Međutim, ocjenjujemo da najvažniji potencijal za budućnost predstavljaju brojni kvalitetni kontakti s ljudima iz regije koji su uspostavljeni upravo zahvaljujući svim opisanim aktivnostima, posebno onima provedenima u okviru EU projekta „Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara“.

4. 4. PRIJETNJE / THREATS

Glavni problem predstavlja činjenica da sav napredak Kule – od građevinskog, preko parkovnog, do onog programskog – ovisi isključivo o entuzijazmu pojedinaca, u prvom redu vlasnika i članova Udruge, a nije još uvijek postao brigom neke institucije!

Dakle, pojedinci koji su i do sada to radili trebali bi smoći snage nastaviti svoj angažman i dalje ostvarivati vizije za koje su već pronašli prijateljske niše. Međutim, ti su vanjski partneri u ovom trenutku voljni sudjelovati, ali ne i biti glavnim nositeljima inicijativa.

Kako danas stvari stoje, na istim pojedincima i dalje stoji provedba:

- akademskih aktivnosti: suradnja s akterima akademske zajednice koji u Kuli žele provoditi svoje znanstvene, nastavne i stručne aktivnosti
- muzejskih aktivnosti: nastavak svih aktivnosti usmjerenih prema uspostavi muzeja, ali i onih vezanih uz smještaj i obradu artefakata, postavljanje novih izložbi te prezentacije Kule njezinim posjetiteljima
- organizacija drugih aktivnosti u Kuli: *Dana Kule*, ali i drugih koje su često znale biti i iznimno vrijedne – inovativne, zanimljive, društveno relevantne – ali koje treba stalno osmišljavati te pronalaziti sredstva za njihovu realizaciju
- građevinske aktivnosti: obnova u Domovinskom ratu razrušenih dijelova kompleksa Kule jest pri završetku, ali ostaju poslovi održavanja i sanacije novih oštećenja. No, tu je i izazov obnove Sjeverne i Istočne fronte! Kako se radi o ruševinama iz Drugog svjetskog rata, njihova obnova prelazi okvire obveza koje je Ministarstvo kulture i medija RH na sebe bilo preuzelo.

Stoga glavno pitanje ostaje neriješenim: kako održivo nastaviti aktivnosti u Kuli koje su tijekom ova dva desetljeća zaista krasno postavljene? I, postoji li institucija koja bi mogla preuzeti barem segment koji se odnosi na muzejske aktivnosti?

5. POGLED U BUDUĆNOST

Želja je vlasnika da vrijedno kulturno nasljeđe Kule Jankovića bude dostupno javnosti (i stručnoj i općoj). Povijesni bi dio Kule Jankovića stoga ostao otvoren za posjetitelje, i to dijelom kao memorijalne zbirke (u kojima bi se izložili najvredniji dijelovi iz bogatih zbirki i arhiva obitelji Janković-Desnica), a dijelom kao „Kuća pisca“ Vladana Desnice. Kula također može dalje razvijati svoju ulogu mjesta na kojem se odvijaju različite manifestacije, radionice, kulturni te programi akademske zajednice. Također, s obzirom na ambijentalne vrijednosti čitavog kompleksa Kule koji uključuje povijesnu jezgru, arboretum, akumulaciju vode i romaničku crkvicu, bilo bi moguće Kulu plasirati kao turističku atrakciju zadraskog zaleđa, koje je trenutno nedovoljno razvijeno u gospodarskom, a posebice u turističkom smislu.

Sve navedeno podrazumijeva odgovarajuću organizacijsku i prostornu infrastrukturu s ciljem:

- ekonomske samoodrživosti kojom bi se financiralo održavanje čitavog kompleksa Kule
- uspostave kulturnog centra koji bi bio središtem daljnjeg razvoja revitalizacijskih aktivnosti u Kuli.

Stoga vlasnici Kule te Udruga traže način kako bi se dugoročno osigurala i otvorenost Kule javnosti i njezina financijska samoodrživost. Dugoročna samoodrživost morala bi konkretno obuhvatiti sljedeća tri glavna aspekta:

Prvi je građevinska obnova u Drugom svjetskom ratu porušene tzv. Sjeverne fronte kompleksa Kule koja bi u svojim kapacitetima objedinila sljedeće sadržaje: prostorije za održavanje aktivnosti (polifunkcionalna dvorana, knjižnica i radna soba, drugi radni prostori); depo koji bi svojim kapacitetom te specijalnim građevinskim intervencijama udovoljio najvišim zahtjevima sigurnosti od krađe i požara te imao mikroklimatske uvjete koji čuvaju od oštećenja različite tipove artefakata Kule koji bi u tom prostoru bili pohranjeni; i, konačno, nekoliko apartmana kojima bi se koristili organizatori aktivnosti koje će se u Kuli provoditi, a koji bi se u razdobljima u kojima takvih aktivnosti nema koristili u komercijalne (turističke) svrhe.

Drugi se odnosi na upravljanje povijesnom jezgrom kompleksa Kule. Ovi poslovi uključuju muzeološku obradu artefakata, sigurnosno-tehničko uređenje prostorija i njihovo održavanje, profesionalno postavljanje stalnog izložbenog postava te brigu o redovitom osmišljavanju novih izložbi u galerijskoj prostoriji koja će biti predviđena za tu namjenu, poslove vezane uz povećanje vidljivosti kompleksa Kule, kao što su promotivne aktivnosti, povezivanje s drugim institucijama (kulturnim, turističkim), proširenje ponude realizacijom različitih suvenira. I, možda najvažnije – rad s posjetiteljima Kule. Kulu obiđe oko 600 posjetitelja godišnje, ali bi uz uključivanje organiziranih dolazaka taj broj mogao biti i višestruko veći. Tijekom četiri ljetna mjeseca vlasnici i članovi Udruge u svako su doba dana (od 8 ujutro do 8 navečer) na raspolaganju posjetiteljima koji spontano navraćaju u obilazak (najpožrtvojniji kustos među domaćinima godinama je mr. sc. Olga Škarić). S obzirom na potrebu da se posao prezentacije Kule profesionalizira, ali i na neizvjesnost održavanja

dosadašnje razine angažmana u budućnosti, potrebno je naći dugoročno rješenje za preuzimanje ovih poslova. Stoga bi bilo poželjno pronaći partnera koji bi mogao preuzeti ili u značajnoj mjeri pomoći u obavljanju ovih zadataka, a bilo bi idealno kad bi to bila neka kulturna ili znanstvena institucija.

Treći aspekt jest održavanje i obnova parkovnih površina. Bilo bi optimalno i ove poslove profesionalizirati, odnosno osigurati stalni angažman jedne osobe koja bi na njima tijekom čitave godine radila (jer to je više u skladu sa stvarnim potrebama parka koji obuhvaća 4,5 hektara površine). Ako to ne bi bilo moguće, bilo bi potrebno pronaći stalan izvor sredstava da se barem na minimalnoj razini osigura održavanje parkovnih površina koje su glavni ures kompleksa Kule Jankovića.

Snažnim povezivanjem s odgovarajućom kulturnom ili znanstveno-obrazovnom institucijom ili, pak, osnivanjem nove ustanove koja bi se skrbila za kulturnu ostavštinu Kule te provodila kulturne programe – postigao bi se taj cilj. Takva ustanova trebala bi uvoditi nove kulturne aktivnosti, uključivati stare i privlačiti nove partnere, ali bi organizirala i primjerene komercijalne aktivnosti kojima bi se osigurala sredstva, kako za provedbu osnovne kulturne djelatnosti, tako i za održavanje ovog kulturnog dobra (zgrada, interijera, parka).

Obnovom razrušenih zgrada Sjevernog i Istočnog krila kompleksa znatno bi se ojačala infrastruktura Kule za navedene dugoročne ciljeve. Ona bi se mogla financirati iz EU fondova, pri čemu svakako treba imati u vidu i NPOO program, koji je neposredno dostupan i pokriva tematske odrednice koje su sukladne s interesima Kule. Prema dosadašnjim iskustvima, Kula je odlična meta uz koju se mogu inkorporirati tematski vrlo raznorodne aktivnosti i koje se mogu prilagoditi različitim natjecajima, pri čemu članovi Udruge – zbog svojeg iskustva i dosadašnje uspješnosti u provedbi – mogu u takvom pothvatu biti izuzetno kvalitetni suradnici. Naime, Udruga okuplja zainteresirane pojedince (oko 70 članova), uključivo stručnjake iz prirodnih, tehničkih, biomedicinskih, društvenih i humanističkih znanosti te umjetnosti, koji su kvalificirani pomoći i u formulaciji kvalitetnih projekata i u njihovoj provedbi.

Kako bi se očuvale brojne simboličke vrijednosti i novoizgrađene kvalitete Kule, potrebno je nastaviti raditi na njezinoj prepoznatljivosti i pozitivnoj reputaciji, što je stečeno pažljivim odabirom aktivnosti i načinom na koji su se one posljednjih desetljeća provodile. Isti pristup trebao bi biti u temelju svakog nastavka aktivnosti koje se u Kuli odvijaju i s njome su povezane. Stoga je potrebno kontinuirano ulagati krajnje napore kako bi se vrijednosti Kule očuvale i njezina reputacija ostala na ovako zavidnoj razini koja se pažljivo gradila i stjecala. U tome ključnu ulogu mogu dati vlasnici i članovi Udruge koji imaju višegodišnje iskustvo u provođenju aktivnosti na ovom osjetljivom lokalitetu, a koje su uvijek bile pažljivo odmjerene kako bi se osiguralo da se neka od simboličkih vrijednosti Kule ne osujeti. Kvalitete kompleksa Kule koje su vlasnici i članovi Udruge tijekom posljednja dva desetljeća nanovo izgradili uključuju i mrežu suradnika i prijatelja te visok ugled Kule kao mjesta okupljanja i realizacije kreativnih vizija svih dobronamjernih osoba koje cijene ovaj objekt kao kulturnu baštinu srpske nacionalne manjine, ali i svih građana Hrvatske.

“JANKOVIĆ CASTLE” ASSOCIATION – EXPERIENCES OF THE FIRST SIXTEEN YEARS (2006 - 2022)

The cultural property “Stojan Janković Castle and Church of St. George” in Islam Grčki is privately owned by the descendants of the writer Vladan Desnica. Since 2001, the Republic of Croatia has invested considerable funds, and the reconstruction of buildings that suffered huge damage during the Homeland War has been almost entirely completed. Following the clearly expressed intentions of the previous owners, especially the writer Vladan Desnica, his descendants continuously put in a lot of effort to further enhance this cultural asset, revive it and open it to the public. Since 2006, most of these efforts have been carried out through the Association for Rebuilding/Restoration and Revitalization of Stojan Janković Castle – Bridges, whose members are involved in activities ranging from the coordination of building renovation activities, through the maintenance of park areas, to initiatives that have raised the recognition of the Janković Castle as a common cultural heritage. Over the past 16 years, the Castle has grown into a place of gathering and realization of creative visions of all well-intentioned people who appreciate this facility as a cultural heritage primarily of the Serbian national minority, but also of all citizens of Croatia. A level of local, regional, national, and even international visibility and reputation has been achieved, which is determined by international inclusiveness, openness to cooperation, high scientific and artistic quality, and the social relevance of the programs implemented in the Janković Castle. This is evidenced by a whole series of projects on the basis of which funds obtained for revitalization programs were comparable to those invested in building renovation.

Key words: cultural good, civil society, volunteer work, culture in the province, field teaching, advocacy practice, cultural tourism, Islam Grčki

Mrežne stranice

„Brošure“, *Kula Jankovića* (<https://www.kulajankovica.hr/kula-jankovica/brosure/>)

„Dani Kule 2014.“, *Televizija VOX Zadar*, 30. 11. 2014. (https://www.youtube.com/watch?v=_mun9a53N1g)

„Duga iznad Kule 2015.: radionica tradicijske glazbe“, 17. 7. 2016. (<https://www.youtube.com/watch?v=Ps3NMUkG4tI>)

„Krhka arhitektura međuetničkih odnosa“, *Prizma*, 1. 10. 2015. (<https://www.youtube.com/watch?v=W1zTn-lrmRo>)

Kula Jankovića (<https://www.kulajankovica.hr/>)

„Kula Jankovića“, *Dobro jutro, Hrvatska*, 14. 12. 2013. (<https://www.youtube.com/watch?v=ziWOrWjVerY>)

Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara (<http://kula-jankovica.unizg.hr/>)

„Kula Stojana Jankovića“, 12. 8. 2007. (<https://www.youtube.com/watch?v=JOppOb2Z86g>)

- „Kula u medijima“, *Kula Jankovića* (<http://www.kulajankovica.hr/drustvo/kula-u-medijima/>)
- „Međunarodni sveučilišni centar“, *Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara* (<http://kula-jankovica.unizg.hr/hr/međunarodni-sveucilisni-centar/>)
- „Muzeološka studija o mogućnostima prezentacije baštine Kule Stojana Jankovića“, *Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravnih kotara* (http://kula-jankovica.unizg.hr/files/file/Filozofski-fakultet/Muzeoloska-studija/Filozofski-fakultet_Muzeoloska-studija-o-mogucnostima-prezentacije-bastine-Kule-Stojana-Jankovica_FFZG.pdf)
- „Otvoreni dani Kule Jankovića 2013.“, *Vijesti iz kulture*, 14. 12. 2013. (<https://www.youtube.com/watch?v=tyi9L0hptqA>)
- „Otvorenje Kule za javnost (2012.)“, *Televizija VOX Zadar*, 14. 12. 2013. (<https://www.youtube.com/watch?v=PFuYmxIESKk>)
- „Umjetnici u egzilu“, *Centar za mirovne studije*, 3. 9. 2012. (<https://www.cms.hr/medjuetnicki-odnosi-i-interkulturalizam/umjetnici-u-egzilu>)
- „Zimsko ljetovanje: zimski i umjetnički festival“, *Centar za mirovne studije*, 25. 6. 2013. (<http://www.cms.hr/medjuetnicki-odnosi-i-interkulturalizam/zimsko-ljetovanje-filmski-i-umjetnicki-festival>)

Zbornici radova u Biblioteci DESNIČNI SUSRETI

Desničini susreti 2005. – 2008. Zbornik radova (ur. Drago Roksandić i Ivana Cvijović Javorina), Zagreb: Plejada 2010.

Desničini susreti 2009. Zbornik radova (ur. D. Roksandić, Magdalena Najbar-Agičić i I. Cvijović Javorina), Zagreb: FF press 2011.

Desničini susreti 2010. Zbornik radova (ur. D. Roksandić i I. Cvijović Javorina), Zagreb: Plejada 2011.

Intelektualci i rat 1939. – 1947. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2011. (ur. D. Roksandić i I. Cvijović Javorina), Zagreb: Plejada 2012.

Intelektualci i rat 1939. – 1947. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2012. (ur. D. Roksandić i I. Cvijović Javorina), 2 sv., Zagreb: FF press 2013.

Intelektualac danas. Zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2013. (ur. D. Roksandić i I. Cvijović Javorina), Zagreb: Plejada 2014.

Vladan Desnica i Split 1920. – 1945. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Desničini susreti 2014. (ur. D. Roksandić i I. Cvijović Javorina), Zagreb: FF press 2015.

Split i Vladan Desnica 1918. – 1945. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Desničini susreti 2015. (ur. D. Roksandić i I. Cvijović Javorina), Zagreb: FF press 2016.

Hrvatsko-srpski/srpsko-hrvatski interkulturalizam danas. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Desničini susreti 2016. (ur. D. Roksandić), Zagreb: FF press 2017.

Smrt u opusu Vladana Desnice i europskoj kulturi. Poetički, povijesni i filozofski aspekti (ur. I. Cvijović Javorina i D. Roksandić), Zagreb: FF press 2018.

Zagreb 1924. – 1930. i 1945. – 1967. Društvo, kultura, svakodnevica. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2018. (ur. D. Roksandić), Zagreb: FF press 2019.

Desničini epistolar. Svezak 1. 1910. – 1945. (ur. D. Roksandić), Zagreb: FF press 2019.

Vladan Desnica, Zasluženi odmor. Kratke novele iz ostavštine (prir. Vladan Bajčeta), Zagreb: FF press 2020.

Vladan Desnica i Zagreb 1924. – 1930. i 1945. – 1967. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2019. (ur. D. Roksandić), Zagreb: FF press 2020.

(Ne)poznati Desnica: prema rukopisnoj ostavštini. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2020. (ur. D. Roksandić), Zagreb: FF press 2021.

(Ne)poznati Desnica i književne ostavštine u baštinskoj perspektivi: primjeri dobre prakse
Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2021.
dvadeset i drugi je svezak Biblioteke DESNIČINI SUSRETI Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije i FF pressa Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Zbornik čine sljedeći dijelovi: Poruke Desničini susretima 2021.; In memoriam: dr. sc. Uroš Desnica (Islam Grčki, 25. VII. 1944. – Zagreb, 16. XI. 2021.); Primjeri dobre prakse; (Ne)poznati Desnica.

Autori su: Damir Boras, Milenka Bukvić, Miljenko Domijan, Iva Grgić Maroević, Mićo Jurjević, Jasna Kovačević, Anamarija Kurelić, Koraljka Kuzman Šlogar, Vlatka Lemić, Maja Lesinger, Marijana Mišetić, Ismet Ovcina, Božidar Petrač, Tatijana Petrić, Nevla Raos, Sanja Roić, Drago Roksandić, Marija Stijepić Pejić, Ivanka Stričević, Tatjana Škarić-Jurić, Gojko Tešić, Luca Vaglio

„...znanstveni doprinos djela je u daljnjem zalaganju za pokretanje kritičkih izdanja kod nas, a dakako s posebnim naglaskom na kompleksan opus Vladana Desnice, što se već dijelom i uradilo kao nužnim pripremnim propitivanjima. Najprije, tu su istraživanja djelatnosti njegovih predaka i potomka (posebno s naglaskom na djeda Vladimira, uspješnog gospodarstvenika i političara, kao i sina Uroša, modernog fizičara koji je energiji sunca pridavao veliko značenje), na daljnje promišljanje privođenja svrsi Desničinih dvora, na biografske činjenice te (p)opis Desničine knjižnice i sl. Zatim, tu su zanimljivi „primjeri dobre prakse“, od predstavljanja života i djela S. S. Kranjčevića kroz građu i „digitalne kolekcije“, do prikazivanja književne ostavštine u knjižnici Državnog arhiva u Pazinu i „književne rute u Prelogu, pri čemu je očito da se pored starih arhiva treba okrenuti i digitalnim izvorima, pa i pokušati primijeniti digitalne repozitorije za rad na kritičkim izdanjima. I treće, ali i najvažnije, pri čemu smo kao domaća filologija i kao historiografija općenito, čini se, najslabiji, odnosi se na teorijske razine, pa i razloge, usustavljanja građe o pojedinim piscima kroz kritička izdanja; izdvojimo tek dvije tvrdnje iz izvršnog promišljanja o kritičkom izdanju djela Vladana Desnice Luca Vaglioa, koje bi budući priređivači mogli uzeti kao osnovnu metodu:...”

dr. sc. Zvonko Kovač, red. prof. u mirovini (iz recenzije)

„Prvo poglavlje čine osam radova, od kojih svaki na svoj način opisuje praksu prezentiranja sačuvane građe, a pokušamo li izvući skupni zaključak ove vrste priloga on bi mogao glasniti: digitalizacija knjižnične građe i organizacija izložbi, fizičkih ili virtualnih počiva na samoinicijativi knjižničara. Kako sve te aktivnosti koje nastoje naći način kako privući članove zajednice u kojoj knjižnica djeluje iziskuju i dodatna istraživanja, ona zahtijevaju i edukaciju knjižničara i svakovrsto bogaćenje njegovih iskustava. Rekli bismo da je ovaj Zbornik pravi priručnik prezentiranja elemenata za ovu vrstu edukacije. (...) U drugom poglavlju (Ne)poznati Desnica ističu se: Mićo Jurjević (Zagreb – Obrovac), Vladan Desnica i Obrovac. U radu se navode doista dragocjeni podatci, ilustrirani dokumentima i fotografijama o višestrukoj dugogodišnjoj povezanosti obitelji Desnica sa Obrovcem. Prilog Marijane Mišetić, Nevla Raos i Sanje Roić (Zagreb), Stara knjižnica obitelji Desnica u Islamu Grčkom koristi obimnu bibliografiju stručnih radova, pretežno sa talijanskog govornog područja, koji se bave definiranjem profila obiteljske knjižnice. Čitatelju je pružena odlična slika historijskog razvoja pojma „obiteljska knjižnica“ od srednjeg vijeka, a posebice od Renesanse naovamo. Sve ovo znanje prezentirano je stručno i pregledno, s ciljem da buduće uređenje stare knjižnice obitelji Desnica, te revitalizacija kompleksa Kule Jankovića tome spomeniku kulture dadu aktivniju muzejsko-memorijalnu i znanstveno-istraživačku funkciju kako bi se potaknuo interes za proučavanje ne samo djela Vladana Desnice, nego i šireg povijesnog i kulturnog iskustva tog dijela Dalmacije. I na kraju, ističemo rad Luke Vaglio (Rim) Promišljanja o kritičkom izdanju djela Vladana Desnice s posebnim osvrtom na „Povratak Athanatika“ jer ukazuje na potrebu uvijek pažljivog filološkog opisivanja književnog teksta koji se priprema za kritičko izdanje, a posebno taj opis postaje zahtijevan ukoliko tekst nije doživio objavljivanje za života pisca, kakav je slučaj sa romanom Povratak Athanatika.

dr. sc. Marija Mitrović, red. prof. u trajnom zvanju u mirovini (iz recenzije)

CIJENA: 150,00 kn

